

مکاتبات شیخ شلتوت با مراجع شیعه درباره شناسایی اسرائیل توسط شاه

● علی شمس

۱۸۱

شیخ محمود شلتوت (۱۳۸۲-۱۳۱۰ هـ ق/۱۹۶۳-۱۸۹۳ م) مفسر، فقیه، اصولی و ادیب بزرگ مصری و از مفاخر جهان اسلام است. او از پایه‌گذاران «مؤسسه همگرایی بین مذاهب اسلام» (دارالتقريب بين المذاهب الاسلامیة) و صاحب فتوای مشهور جواز عمل بر طبق فقه و مذهب شیعه امامیه جعفری است.

شیخ محمود شلتوت از سال ۱۹۵۸ تا ۱۹۶۱ میلادی رئیس دانشگاه الازهر مصر بود و تلاش‌های خالصانه و مؤثری برای زدودن تفرقه و تشتت از میان اهل سنت و شیعه و تحکیم روابط بین مذاهب اسلامی کرد.

خدمات برجسته او به دین اسلام و دانشگاه الازهر مصر زبانزد همه است که ذیلاً به برخی از آنها اشاره می‌گردد.

از مهم‌ترین اقدام‌های او در هنگام ریاست بر دانشگاه الازهر، تدریس فقه شیعی در کنار فقه سایر مذاهب اسلام بود.

شیخ محمود شلتوت در روز عاشورا مراسم عزاداری سالار شهیدان حضرت حسین بن علی (ع) را در صحن الازهر برگزار کرد که نشان از عشق و محبت بسیار او به اهل بیت علیهم‌السلام دارد. وی درباره اشغال فلسطین و لزوم مقاومت در برابر رژیم صهیونیستی مواضع روشن و قاطعی داشت و از جمله درباره شناسایی اسرائیل توسط محمدرضاشاه

پهلوی به مکاتبه با مراجع ایران و عراق پرداخت. شیخ شلتوت در پی وقایع خونین پانزدهم خرداد ۱۳۴۲ هجری شمسی، اطلاعیه‌ای صادر کرد و طی آن از تمامی مسلمانان خواست تا از علمای مجاهد ایران حمایت کنند. او در تلگرافی خطاب به محمدرضاشاه از وی خواست که دست از آزار روحانیون و علما بردارد.

شیخ شلتوت

ذیلاً متن مکاتبات وی دربارهٔ اعلام علنی شناسایی اسرائیل توسط شاه نقل می‌شود:
در پی انتشار اخباری در مطبوعات بین‌المللی و کشورهای عربی درباره اظهار علنی محمدرضاشاه مبنی بر شناسایی رژیم غاصب اسرائیل، در تابستان ۱۳۳۹ و بازتاب‌های

مکاتبات شیخ شلتوت با مراجع شیعه درباره شناسایی اسرائیل توسط شاه

گسترده بعدی آن، شیخ شلتوت اقدام دولت ایران را تقبیح و تلگرافی در این باره به قم محضر آیت‌الله‌العظمی بروجردی فرستاد^۱ که ترجمه متن فارسی آن چنین است:

بسم الله الرحمن الرحيم

درود خدا بر شما و بر همه برادران ما و برادران شما علمای شفیق ایران و تمام کسانی که مدافع و حافظ وحدت و ائتلاف مسلمانانند. اما بعد، جنابعالی و جمیع برادران بزرگوار، خبر حزن‌آور این روزها را شنیده‌اید که شاه ایران، اسرائیل را به رسمیت شناخته است، اسرائیلی که به سرزمین فلسطین تجاوز کرده و مردم آن را آواره و حقوقشان را غصب کرده است.

مایه تأسف و تأثر همه مسلمانان جهان است که پادشاهی که خود و ملتش مسلمان است، دشمنان مسلمانان را تأیید کند و با آنان رابطه دوستی برقرار سازد. ما دو بار برای جناب شاه تلگراف فرستاده خاطر نشان کرده‌ایم که این اقدام وی بهانه‌ای برای کسانی است که خواهان قطع روابطی هستند که ما برای تقویت آن تلاش کرده‌ایم.

مسلماً شما نیز از این عمل متأثرید و برای محکوم کردن آن به شدت خواهید کوشید و قطعاً اقدام جنابعالی تأثیر نیکویی خواهد داشت. منتظر دریافت نامه شما.

والسلام علیکم و رحمة الله و برکاته

برادر شما، محمود شلتوت - شیخ الازهر

ولی تلگراف شیخ محمود شلتوت هنگامی به قم رسید که با کمال افسوس، حضرت آیت‌الله بروجردی در بستر بیماری بود و با همین بیماری از دنیا رحلت کرد.

سپس شیخ محمود شلتوت، نامه‌ای به نجف و خطاب به آیت‌الله سیدمحسن حکیم (متوفای ۱۳۹۰ ه‍.ق) نگاشت و از او خواست تا در این باره اقدامی نماید.^۲ ترجمه نامه شیخ شلتوت به آیت‌الله حکیم چنین است:

بسم الله الرحمن الرحيم

برادر ایمانی‌ام حضرت استاد علامه سیدمحسن الحکیم - نجف، عراق

سلام و رحمت خدا بر شما و جمیع برادرانمان و برادرانتان علمای کشور برادر عراق و بر هر کس که برای دفاع از حق بپاخاسته و بر نگاهبانان وحدت و الفت بین مسلمین. اما بعد، حضرت تعالی و همه برادران عالیقدر شما از رویداد غم‌انگیزی که این روزها، به وقوع پیوسته، خبر دارید و آن اعلام شناسایی جناب شاه ایران است به باند تبهکار اسرائیل که به فلسطین تجاوز کرده و اهالی آنجا را آواره ساخته و حقوق آنان را غصب نموده است. این به رسمیت شناسی، همه ما را نگران ساخت و هر مسلمانی را در شرق و غرب عالم

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
آیت الله سید محسن حکیم

رنجانند که چگونۀ پادشاه مسلمان یک ملت مسلمان، به تأیید دشمنان مسلمین پرداخته و با آنان دوستی می‌کند. ما دو تلگراف برای جناب شاه فرستادیم، تلگرافی نیز به قم، خدمت آقای بروجردی فرستادیم. و خطر این کار را خاطر نشان نمودیم و هشدار دادیم که ممکن است به فتنه‌ای لجام‌گسیخته انجامد. به ویژه آن که این اعلام شناسایی از پادشاهی شیعی مذهب از برادران امامیه صادر شده که ممکن است راه را بر کسانی هموار کند که دوست دارند از آب گل‌آلود ماهی بگیرند و موجب رنجش بین مسلمین شوند و درصدد قطع روابطی برآیند که ما برای تقویت آن کوشیده‌ایم. و از این گذشته آن کار به صراحت و بی‌هیچ تأویلی منافات با دین هم دارد و بی‌تردید شما نیز مانند ما از این امر تأسف

مکاتبات شیخ شلتوت با مراجع شیعه درباره شناسایی اسرائیل توسط شاه

خوردید. بی تردید جنابعالی و سایر برادرانتان و برادرانمان علمای باکرامت عراق، همه تلاش خود را به کار خواهید بست که با قوت، نسبت به این تصمیم ابراز انزجار شود و شاه از آن راه بازگردد آن گونه که دولت دکتر مصدق در ایران به سال ۱۹۵۱م از چنان راهی رجوع کرد و به آن راه نرفت. بذل چنین تلاشی از سوی شما تأثیر فراوانی بر علمای ایران و ملت ایران دارد و بر ما هم تأثیر پسندیده‌ای می‌گذارد. چون به مردم می‌فهماند که ما و شما هم‌رزم در جهادیم و این کار موجب بلندی پرچم اسلام و تثبیت وحدت مسلمین است. اکنون منتظریم که شما شرحی از تلاش موفق و عمل صالح خویش برای ما بفرستید. خداوند شما را در کنف حمایت خویش بدارد و از برکات این عمل و سعی صالح شما، مسلمین را برخوردار کند. والسلام علیکم ورحمةالله

برادر شما محمود شلتوت - شیخ جامع ازهر

مرحوم آیت‌الله سیدمحسن حکیم نیز پاسخی بدین شرح برای شیخ محمود شلتوت مخابره کردند^۳:

بسم الله و له الحمد

حضرت علامه جلیل‌القدر، شیخ محمود شلتوت شیخ جامع ازهر - قاهره

تلگراف مبارک شما را دریافت کردیم که در آن از اعلام شناسایی ایران به اسرائیل ابراز ناخرسندی کرده‌اید و سپاسگزار اتمام شما به امور مسلمین شدیم و دلسوزی شما را برای تقویت روابط اسلامی بین مسلمین ستودیم و قدر نهادیم. ما از وقتی که خبر این شناسایی را دریافت کردیم انزجار شدیدمان را به مقامات ایران و به واسطه برخی از برادرانمان علمای تهران ابلاغ کردیم و خطر این موضع‌گیری و نفرت امت اسلامی از آن را برای ایشان روشن ساختیم و نصیحت کردیم که به تکلیف اسلامی خود عمل کنند و احساسات مسلمانان را رعایت نمایند. پاسخ رسید که ایران هیچ‌گونه اعلام شناسایی به اسرائیل نکرده^۴ و دولت ایران قصد چنین کاری را در حال حاضر یا آینده ندارد و به قضایای مسلمین در هر جا که هستند علاقه‌مند است.

ما نیز ضمن انزجار از هر تصمیمی که برای تقویت کیان اسرائیل از سوی هر کس گرفته شود، انظار همه مسلمانان را به شرایط ناخوشایندی جلب می‌کنیم که پیرامون آنان را فراگرفته است و همه مسلمین را به تحکیم صفوف و توحید کلمه فرامی‌خوانیم تا جبهه واحدی در برابر جریان‌های متخاصم و قوای ظلم و کفر و طغیان تشکیل دهند که دشمنان ما، محاربه با اسلام را سرلوحه همه اهتمامات خود قرار داده‌اند و باید دست آنان را از سرنوشت مسلمین کوتاه کنیم. ایجاد کیان اسرائیل در فلسطین تنها یک نمونه از تلاش‌های

پرشماری است که برای لطمه زدن به اسلام و راه بستن بر پیشرفت اسلام صورت می‌گیرد و از این رو بر عموم مسلمین لازم است و خاصه بر دولت‌های قائم بر بلاد مسلمانان لازم است که به پناه اسلام بازگردند و پیرامون پرچم ظفرمند اسلام حلقه زنند که سرلوحه پیروزی و عزت آنان است و باید که تمامی تشریعات خود را از چشمه‌سار پر خیر و سرچشمه زلال اسلام برگیرند تا عظمت و عزت خویش را بازبایند و باید حلال اسلام را حلال و حرام اسلام را حرام شمردند و این مصیبت‌ها که دمار از روزگار مسلمین برآورده جز آثار سستی آنان نسبت به اسلام نیست و همه به خاطر آن است که اسلام را از اداره امور امت کنار نهاده‌اند و همین باعث خطر برای مسلمین شده است و آنان را تهدید به زوال می‌کند. در پایان استغاثه به درگاه خداوند علی‌قدریم می‌بریم که مسلمین را در راه تقوا و هدایت متحد فرماید و دست آنان را در هر آنچه موجب رستگاری و صلاحشان است بگیرد که او سمیع و مجیب است.

والسلام علیکم ورحمة‌الله وبرکاته

محسن الطباطبائی الحکیم

لازم به ذکر است که شاه در مرداد ۱۳۳۹ طی یک مصاحبه مطبوعاتی درباره شناسایی اسرائیل چنین اظهار نموده بود: «این شناسایی سابقاً صورت گرفته و امر تازه‌ای نیست. منتها روی جریانات روز و شاید هم از لحاظ صرفه‌جویی، چند سال پیش [۱۳۳۰] نماینده ما از اسرائیل احضار شده بود و هنوز هم برنگشته است. ولی این موضوع شناسایی چیز تازه‌ای نیست.»^۵

۱۸۶

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پانوشتها

- ۱- بی‌آزار شیرازی، عبدالکریم، شیخ محمود شلتوت طلایه‌دار تقریب، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ۱۳۷۹ش، ص ۲۶۲.
- ۲- مجله‌العرفان (احمد عارف‌الزین) مجلد ۴۸، جزء ۵ و ۶، رجب و شعبان ۱۳۸۰هـ ق (ژانویه و فوریه ۱۹۶۱).
- ۳- همان.
- ۴- شناسایی رژیم غاصب اسرائیل توسط رژیم پهلوی از سال ۱۳۲۸ به صورت دوفاکتو (شناسایی عملی، محدود

مکاتبات شیخ شلتوت با مراجع شیعه درباره شناسایی اسرائیل توسط شاه

و غیررسمی) بود و به علت بیم از آثار سیاسی آن در ایران و جهان اسلام، هیچ‌گاه به صورت دوژور (رسمی و مبادله سفیر به صورت علنی) تبدیل نشد. ولی نمایندگی‌های دو کشور در تهران و تل‌آویو تا هنگام پیروزی انقلاب دایر بود و به صورت غیرعلنی بالاترین سطح روابط برقرار شده بود.

۵- تقی‌پور، محمدتقی، ایران و اسرائیل در دوران سلطنت پهلوی، تهران، ج ۱، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۹۰، ص ۳۴۴.

